

Avan

Riksintresse kulturmiljö, Luleå kommun

Bykärnan som formar sig till en klungby med oregelbundet tomtmönster, där många gårdslägen från 1796 års karta kan identifieras. Landskapets strukturer i form av brukningsvägar, diken, ägogränser och pirar mm orienterar sig vinkelrätt mot älven. Omslagsbild: Odlingsmarker mellan bykärnans gårdar speglar klungbyns oregelbundna struktur.

Avan BD 8

Motivering

Bevarad bymiljö med medeltida ursprung belägen i det öppna odlingslandskapet vid Luleälven. Byn är representativ för Norrbottens kustnära jordbruk som historiskt dominerats av boskapsskötsel, ofta med fiske som ett betydande inslag i ekonomin. (Bymiljö, odlingslandskap, kommunikationsmiljö, vägmiljö)

Historiskt och nationellt sammanhang

Avan är en stor by med medeltida ursprung vid Luleälv. Precis som i övriga delar av landet utvecklades jordbruket i Norrbotten radikalt under 1800- & 1900-talet, med stora ny-odlingar i spåren av skiftesreformer och mekanisering. I Avan fick utvecklingen en extra skjuts av att länets första lantbruksskola etablerades i byn 1860. Detta skedde samtidigt som laga skiftet sprängde bykärnan och utflyttade gårdar gav upphov till nya delar av byn som Lillbacken, Lövnäset, Stenudden m fl. De nya delarna av byn har nästan suddat ut gränserna mot grannbyarna.

Risk för påtaglig skada på riksintresset

- Landskapets struktur och orientering mot älven bryts av nya anläggningar, som bildar barriär mot älvrummet och/eller odlingsmarkerna .
- Bykärnans form av oregelbunden klungby omvandlas genom att de insprängda odlingslotterna mellan gårdarna tas i anspråk för ny, samlad bebyggelse så att det uppstår öar med villaområden som förtar upplevelsen av rymd och jordbruksby .
- Den äldre bostadsbebyggelsen med sin variation och särprägel rivs eller förvanskas
- Jordbrukets ekonomibyggnader tunnas ut och försvinner
- Ökat inslag av gränsmarkörer kring tomterna i form av staket och täta häckar
- Okänslig breddning av vägrummet i och genom bykärnan
- Brutna siktlinjer från bykärnan mot odlingsmarkerna, älven samt och utflyttade gårdar
- Ladlandskapet tunnans ut/försvinner genom förfall eller rivning av lador

Riksintressets uttryck – spåren som gör historien synlig i landskapet

Bebyggelsen med ett varierat bestånd av långsmala "norrbottegårdar", timmerhus uppförda i traditionellt enkla volymer med rödfärgad brädfodring och även mer påkostade varianter med arkitektoniska ambitioner som frontepsiser, valmade gavlar och profilerade listverk. Byggnaderna har en gemensam nämnare i skala, långsmala proportioner och symmetrisk fönstersättning under tunna, flacka sadeltak.

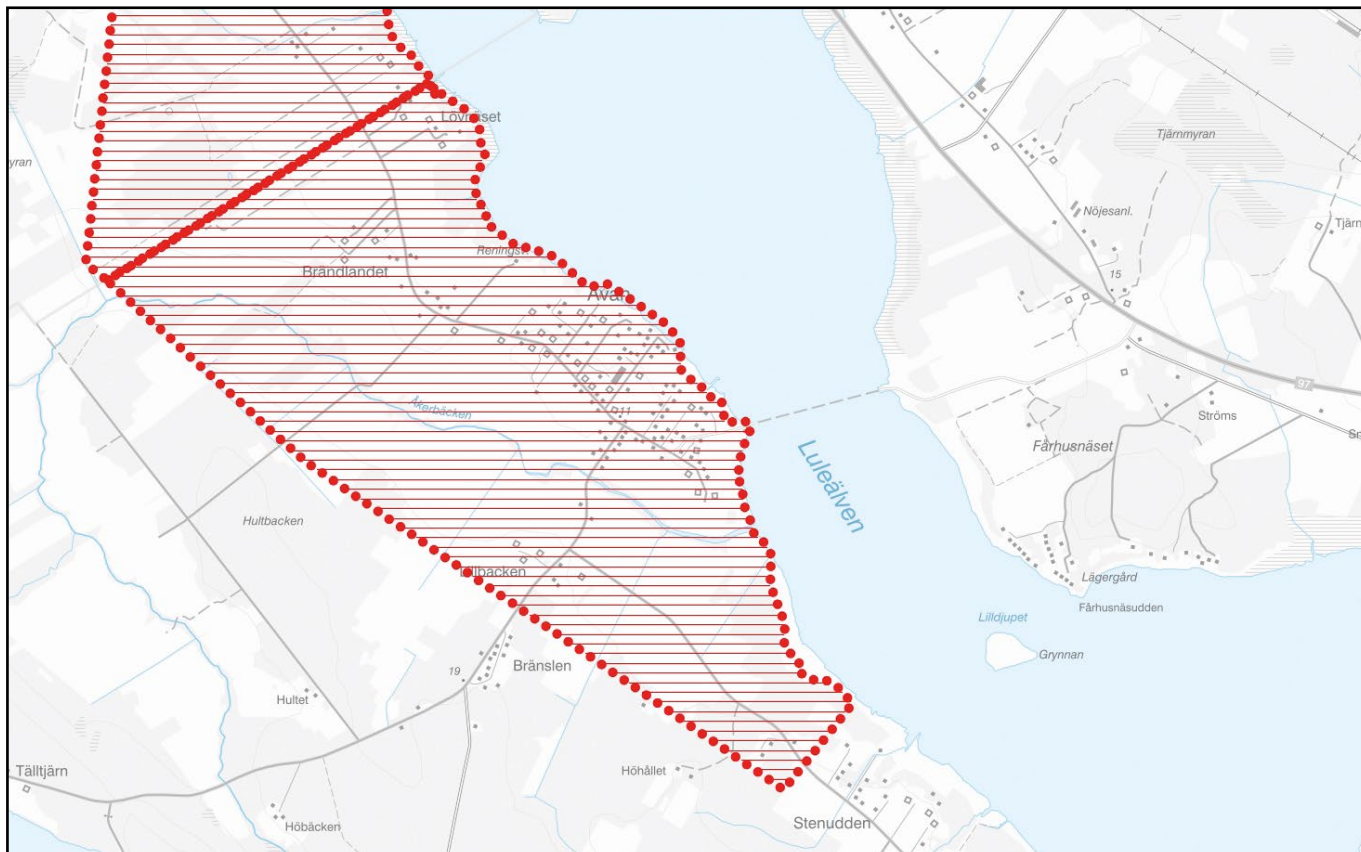
Ladlandskap med små, grå och snedväggiga lador på de hävdade markerna är en direkt avspegling av jordbrukets inriktning på boskapsskötsel.

Vägstruktur från tidigt 1800-tal. Kring landsvägens trevägskorsning skapar husens läge i väglinjen ett förtäta vägrum.

Lantbrukets ekonomibyggnader har en viktig rumsbildande funktion på gårdarna.

Kartan visar riksintressets avgränsning.

Om riksintressen för kulturmiljövård

- Bestämmelser om riksintressen för kulturmiljövård finns i Miljöbalken 3 kap 6 §. Det är Riksantikvarieämbetet som tar beslut om att ett område är riksintresse för kulturmiljö.
- Områden av riksintresse prövas i ärenden som handlar om ny eller ändrad markanvändning, som bygglov och detaljplaneläggning, vid väg och järnvägsbyggen, i ärenden som gäller vindkraft, gruvbrytning m.m.
- En kulturmiljö av riksintresse är ett område som tydligare än andra speglar en epok eller betydelsefull historisk samhällsprocess.
- Riksintresseområden kan tåla olika typer av förändringar. Gränsen för vad som tillåtet går vid "påtaglig skada".
- Påtaglig skada uppstår när upplevelsen av det historiska sammanhang, eller den epok som miljön representerar, blir kraftigt störd eller försvinner. Påtaglig skada kan även uppstå till följd av åtgärder som sker utanför områdets gräns.

Foto: Länsstyrelsen i Norrbottens län om inte annat anges.

